

نیم‌نگاهی به راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای

بخش اول ویژگی‌های کتاب‌های غیر درسی گروه برق

مهندس سید محمود صموتی

الکترونیکی و دوربین‌های نقشه‌برداری استفاده کنیم. چنین تفاوت‌ها و پیچیدگی‌هایی سبب می‌شوند که محتوای این‌گونه کتاب‌ها و مطالب مندرج در آن‌ها از یکدیگر متفاوت شوند. حتی شرح و رعایت نکات ایمنی و بهداشتی و اجرای مهارت‌های محوری (غیرفنی) نیز، با وجود اینکه در رشته‌های مختلف از نظر توصیفی مشابه هستند، اما با هم تفاوت دارند.

در این دو مقاله به تشریح خلاصه‌سند ویژگی‌های کتاب‌های غیردرسی گروه برق در شاخه فنی و حرفه‌ای و روش‌های ارزشیابی این کتاب‌ها پرداخته‌ایم و کوشیده‌ایم ناشران، مؤلفان و سایر دست‌اندرکاران کتاب‌های غیردرسی را با این روند آشنا سازیم. در قسمت اول این مقاله به بررسی سند و آشنایی با برخی از ویژگی‌های کلی آن، با درج نمودارهایی که در مقاله آمده است، می‌پردازیم.

اشاره

از آنجا که محتوای کتاب‌های آموزشی در شاخه فنی و حرفه‌ای با محتوای کتاب‌های آموزشی در سایر شاخه‌ها تفاوت دارد، روش بررسی و ارزشیابی این نوع کتاب‌ها نیز با هم متفاوت است. علاوه بر این، محتوای کتاب‌های درسی و غیردرسی گروه‌هایی مانند برق، مکانیک، ساختمان، حسابداری، هنر، صنایع دستی، متالورژی کامپیوتر از بعد ماهیت و محتوا با هم تفاوت دارند. برای مثال، در گروه ساختمان و برق اجرای کار در ارتفاع زیاد صورت می‌گیرد، یا در گروه متالورژی کاربران با مواد مذاب و درجه حرارت بالا سروکار دارند، در صورتی که در مونتاژ مدارهای الکترونیکی با قطعات ریز و ظریف کار می‌کنند. در بسیاری از رشته‌ها لازم است از دستگاه‌های اندازه‌گیری دقیق مانند غلظت‌سنج، اسیلوسکوپ، کولیس و میکرومتر

در قسمت دوم آن به واکاوی ویژگی‌های عمومی و اختصاصی کتاب‌های آموزشی در این رشته و روش‌های ارزشیابی آن‌ها با استفاده از جدول‌های مربوطه خواهیم پرداخت.

کلیدواژه‌ها: شاخه فنی و حرفه‌ای، کتاب‌های آموزشی، کمک آموزشی و کتاب‌های غیردرسی.

متفاوت هستند و برای هر گروه رشته درسی تعریف می‌شود، دفتر مذکور تصمیم گرفت برای ۱۴ گروه درسی شامل گروه‌های برق، مکانیک، حسابداری، ساختمان، معماری، صنایع دستی و... سند ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی را با رویکرد جدید در جهت کمک به ناشران و مؤلفان تدوین کند. یکی از این اسناد، سند ویژگی‌های کتاب‌های درسی گروه برق در شاخه فنی و حرفه‌ای است.

فهرست سند جدید

سند جدید ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی در شاخه فنی و حرفه‌ای شامل هشت فصل به شرح زیر است:

فصل اول: آشنایی با روند برنامه درسی در گروه برق در شاخه فنی و حرفه‌ای

فصل دوم: کتاب‌های آموزشی و طبقه‌بندی آن‌ها

فصل سوم: روند حاکم بر تولید کتاب‌های درسی در گروه برق

فصل چهارم: ویژگی‌های کتاب‌های درسی گروه برق

فصل پنجم: ویژگی‌های عمومی کتاب‌های غیردرسی گروه برق

فصل ششم: ویژگی‌های اختصاصی کتاب‌های غیردرسی

فصل هفتم: ویژگی‌های سایر کتاب‌های تخصصی گروه برق

فصل هشتم: پیوست‌ها

بررسی سند موجود و ضرورت تفکیک اسناد

تاکنون برای ارزشیابی کتاب‌های غیردرسی در شاخه فنی و حرفه‌ای فقط یک سند در دو ویرایش تدوین شده است. در این سند برای ارزشیابی هر نوع کتاب غیردرسی، اعم از کمک‌درسی و کمک‌آموزشی یک فهرست و ارسای خاص تنظیم شده که تعدادی از شاخص‌های آن در تمام فهرست و ارسای‌های تهیه شده مشابه است. تعدد فهرست‌های و ارسای در بسیاری از موارد کار داوران و ناشران را مشکل می‌سازد. در سند موجود، ابتدا نوع کتاب مشخص نمی‌شود. به عبارت دیگر، نمی‌دانیم کتاب تهیه شده به وسیله ناشر مثلاً کمک‌آموزشی، فعالیت یا دانش‌افزایی است. این موضوع در فرایند ارزشیابی مشخص می‌شود و گاهی لازم است دوباره کاری صورت گیرد و در نهایت ارزشیابی دقیق نباشد. همچنین، باتوجه به تنوع کتاب‌های آموزشی در شاخه فنی و حرفه‌ای که شامل کتاب‌های نظری، عملی، نظری-عملی و کتاب گزارش کار است، سند فعلی با وجود ویژگی‌های مثبت و مفیدی که دارد، نمی‌تواند کاملاً کارشناسانه و جواب‌گوی نیازهای جامعه باشد.

در مقاله مندرج در «مجله رشد» جوانه شماره ۴۰ (تابستان ۱۳۹۲) با عنوان «چالش‌های بازار نشر کتاب‌های غیردرسی فنی و حرفه‌ای» نکاتی را متذکر شدیم و گفتیم که باتوجه به مشکلات ناشران لازم است در سند فعلی تجدیدنظر شود. شاخص‌های تعریف شده در سند فعلی و معیارهای تعریف شده برای آن‌ها نمی‌تواند همه کتاب‌های درسی شاخه فنی و حرفه‌ای را پوشش دهد. هم‌وزن بودن امتیازها نیز یکی دیگر از مشکلات سند فعلی است.

همواره این سؤال مطرح است که آیا لازم است برای هر گروه درسی یا حتی هر درس ویژگی‌های خاص تعریف شود، و هر یک فهرست و ارسای جداگانه داشته باشد. از یک دید کلی پاسخ مثبت است، زیرا اساساً ماهیت و محتوای هر درس با درس دیگر تفاوت دارد. اما در مورد اینکه میزان تفاوت در چه حدی است، باید مورد بررسی قرار گیرد. از طرف دیگر، اگر برای هر درس یک ویژگی با یک فهرست و ارسای خاص تهیه شود، به دلیل ایجاد تنوع زیاد، کار ناشران و تولیدکنندگان کتاب‌های غیردرسی با مشکل مواجه می‌شود. در دفتر «انتشارات و تکنولوژی آموزشی» در شاخه نظری، برای هر گروه درسی مثلاً تاریخ، ادبیات، جغرافیا یک سند جداگانه تهیه شده است. از آنجا که در شاخه فنی و حرفه‌ای گروه‌های درسی

شاخه، زمینه، گروه و رشته

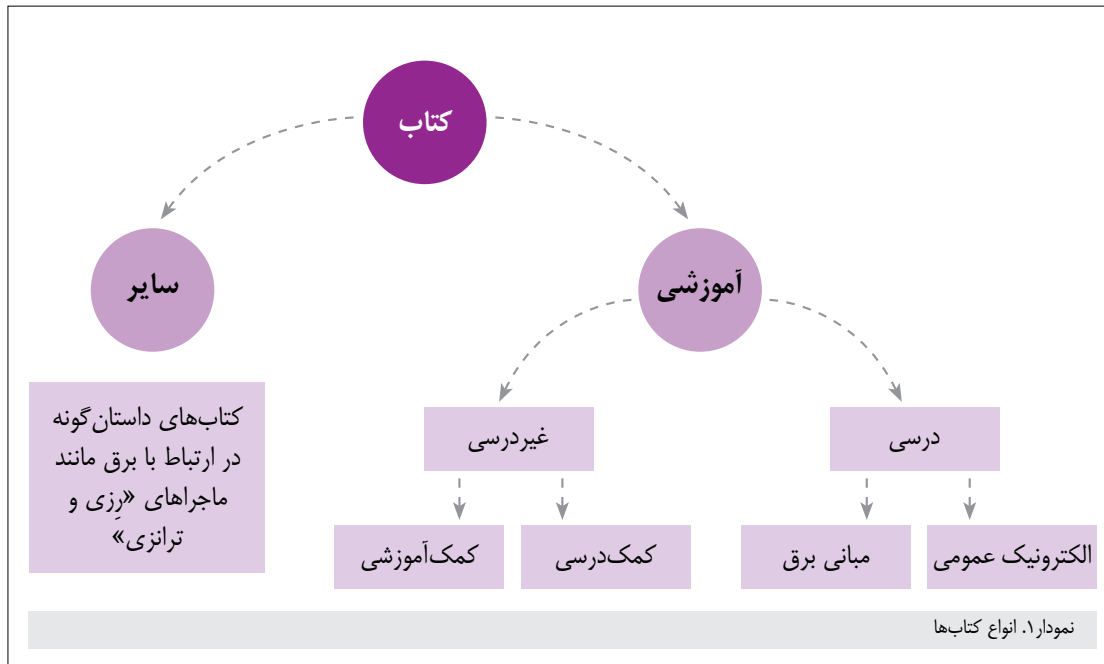
در آموزش و پرورش در سطح متوسطه سه شاخه «فنی و حرفه‌ای»، «نظری» و «کاردانش» وجود دارد. در شاخه فنی و حرفه‌ای سه زمینه صنعت، خدمات و کشاورزی قرار می‌گیرد. در هر یک از این زمینه‌ها گروه‌ها قرار می‌گیرند. این گروه‌ها در زمینه صنعت می‌تواند برای مثال برق یا مکانیک باشند. هر گروه می‌تواند یک یا چند رشته را پوشش دهد.

طبقه‌بندی کتاب‌ها در گروه برق شاخه فنی و حرفه‌ای

کتاب‌های گروه برق در دو دسته

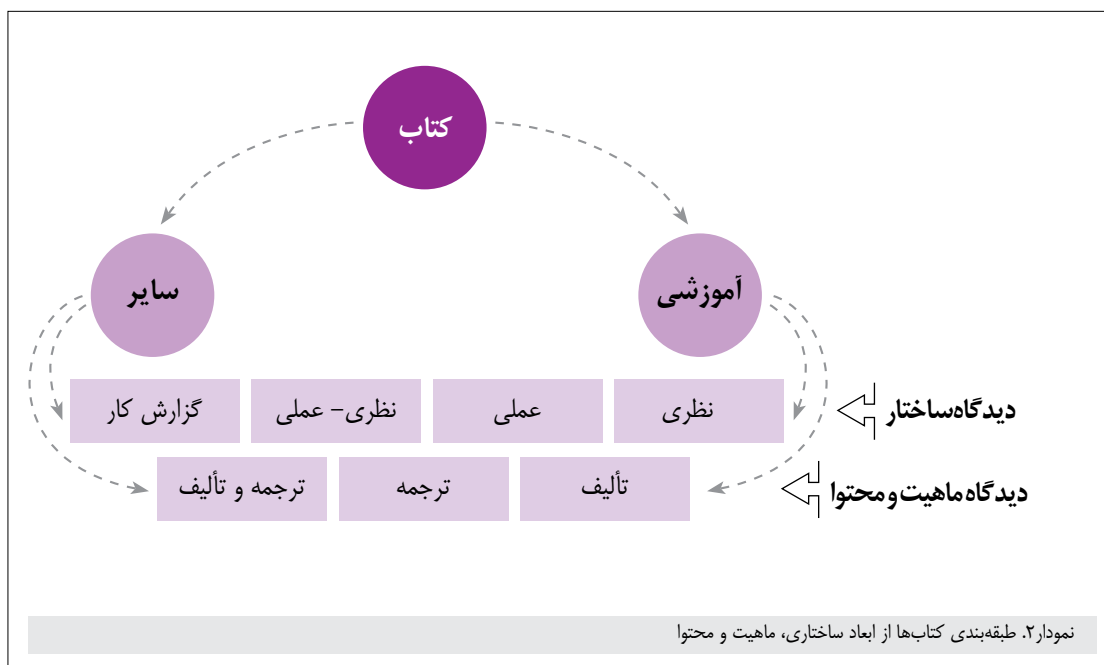
کلی شامل کتاب‌های «آموزشی» و «سایر» طبقه‌بندی می‌شوند. همچنین، کتاب‌های آموزشی در گروه برق از چهار دیدگاه «آموزش»، «ساختار»، «ماهیت و محتوا» و «کاربرد» تقسیم‌بندی می‌شوند. از دیدگاه آموزش، کتاب‌ها در دو گروه درسی و غیردرسی قرار می‌گیرند. از دیدگاه «ساختار»، کتاب‌ها در گروه‌های «نظری»، «عملی»، «نظری-عملی» و «گزارش کار» قرار دارند. از دیدگاه «ماهیت و محتوا» کتاب‌ها در سه گروه «ترجمه‌ای»، «تألیفی» و

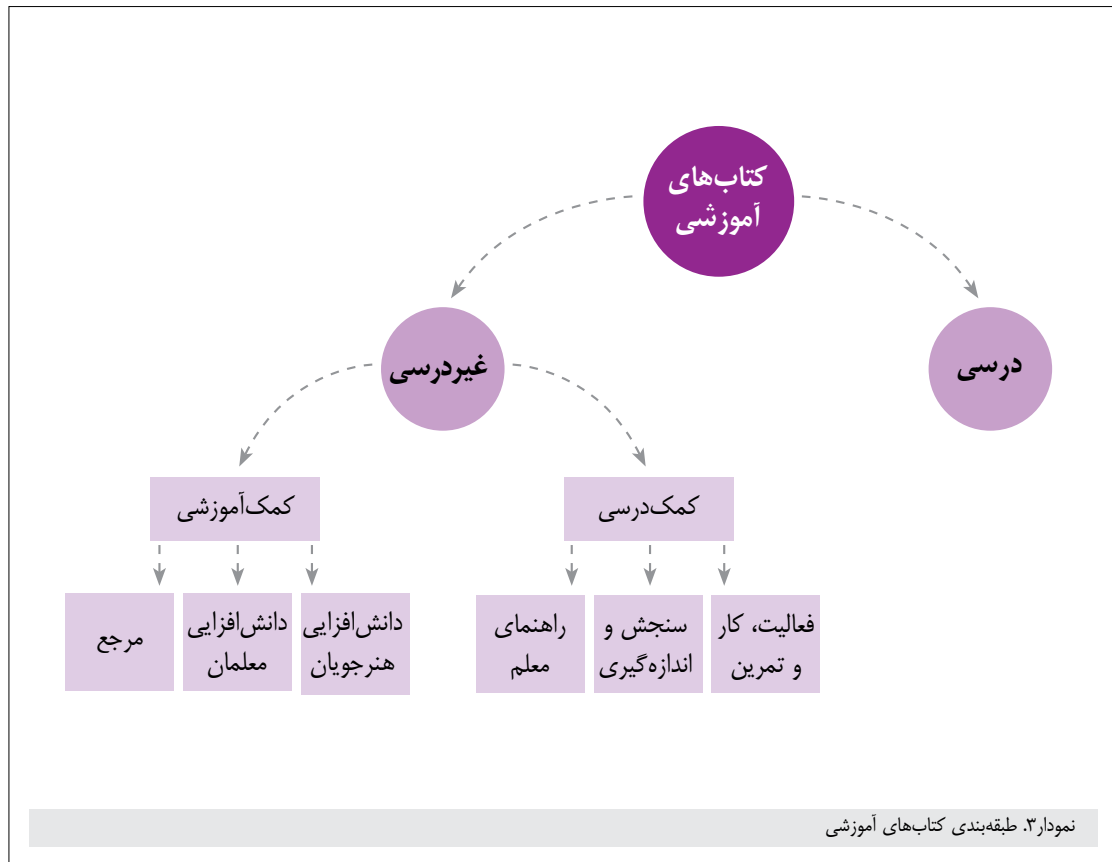
کتاب‌های آموزشی در گروه برق از چهار دیدگاه «آموزشی»، «ساختار»، «ماهیت و محتوا» و «کاربرد» تقسیم‌بندی می‌شوند. از دیدگاه آموزش، کتاب‌ها در دو گروه درسی و غیردرسی قرار می‌گیرند. از دیدگاه «ساختار»، کتاب‌ها در گروه‌های «نظری»، «عملی»، «نظری-عملی» و «گزارش کار» قرار دارند. از دیدگاه «ماهیت و محتوا» کتاب‌ها در سه گروه «ترجمه‌ای»، «تألیفی» و «ترجمه و تألیفی» گنجانده می‌شوند

«ترجمه و تألیفی» گنجانده می‌شوند. یادآور می‌شود که از دیدگاه آموزش، کتاب‌ها در دو گروه کتاب‌های درسی و غیردرسی قرار می‌گیرند که کتاب‌های غیردرسی خود به دو دسته کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی دسته‌بندی می‌شوند. نمودار ۱ تقسیم‌بندی کتاب‌ها را از دیدگاه کلی و دیدگاه آموزش نشان می‌دهد.

کتاب‌هایی که زیر عنوان «سایر» طبقه‌بندی می‌شوند، کتاب‌هایی هستند که به صورت داستان گونه، طنز یا کارتونی در ارتباط با برق و الکترونیک نوشته می‌شوند کتاب ماجراهای «رزی و ترانزی» یک کتاب کارتونی است که به بحث روی کاربرد مقاومت‌ها و

ناشران و مؤلفان بخش خصوصی هستند. به عبارت دیگر، تقریباً کتاب‌های «فعالیت کار و تمرین»، «سنجش و اندازه‌گیری»، «راهنمای معلم»، «دانش‌افزایی هنرجویان»، «دانش‌افزایی معلمان» و «مرجع» توسط آنان تهیه و تولید می‌شود. زمانی این کتاب‌ها می‌توانند به‌طور رسمی وارد چرخه آموزش شوند که مجوز آن توسط دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی براساس بخش‌نامه ۸۲۸ مورخ ۸۹/۶/۲ صادر شده باشد. از این‌رو لازم است همه ضوابط حاکم بر تولید کتاب‌های اشاره شده، توسط ناشران و مؤلفان بخش خصوصی رعایت و عملاً اجرا شود تا به آسانی بتوانند علاوه بر خدمت فرهنگی مفید و اشتغال‌زایی، سود معقول و منطقی کسب کنند.

ویژگی‌های ویرایش جدید سند

در سند ویژگی‌های کتاب‌های درسی گروه برق در شاخه فنی و حرفه‌ای سعی شده است که تعداد فهرست‌های واری به حداقل برسد و مرحله غربالگری کتاب‌ها از دیدگاه‌های تعریف‌شده،

ترانزیستورها در قالب داستان طنز می‌پردازد. متولی تولید کتاب‌های درسی «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی» است و کتاب‌های غیردرسی را معمولاً ناشران بخش خصوصی تهیه می‌کنند. البته در برخی موارد نیز این کتاب‌ها توسط دفاتر ذی‌ربط سازمان پژوهش تولید می‌شوند. اصول حاکم بر طبقه‌بندی کتاب‌ها از ابعاد ساختاری، ماهیت و محتوا تقریباً بر تمام کتاب‌ها حاکم است (نمودار ۲). همان‌طور که اشاره شد، کتاب‌های کمک درسی از دیدگاه کاربرد در سه گروه «فعالیت، کار و تمرین»، «سنجش و اندازه‌گیری» و «راهنمای معلم» دسته‌بندی می‌شوند. کتاب‌های کمک آموزشی نیز در سه طبقه «دانش‌افزایی هنرجویان» و «دانش‌افزایی معلمان» و «مرجع» قرار می‌گیرند (نمودار ۳).

نوع کتاب و ضوابط اجرایی

همان‌طور که اشاره شد، متولی تولید اغلب کتاب‌های غیردرسی

می‌شوند. چنانچه امتیازهای داده شده توسط دو داور از هم فاصله داشته باشند، کتاب به داور سوم ارجاع می‌شود. سپس در یک جلسه با حضور نماینده دبیرخانه سامان‌دهی تصمیم‌گیری نهایی صورت می‌گیرد. جدول ۱ «شاخص‌های انواع کتاب‌ها براساس امتیاز» و «تعداد امتیازهای کسب‌شده» را نشان می‌دهد.

از همان ابتدا صورت پذیرد. تعداد نمون‌برگ‌های ارزشیابی در این سند جمعاً سه نمون‌برگ شامل ویژگی‌های عمومی برای تمام کتاب‌ها، ویژگی‌های تخصصی برای کتاب‌های غیردرسی و ویژگی‌های تخصصی برای «سایر» کتاب‌هاست.

تعداد امتیازها و روش امتیازدهی

برای هر کتاب ۲۰۰ امتیاز در نظر گرفته شده است که ۸۰ امتیاز به ویژگی‌های عمومی و ۱۲۰ امتیاز به ویژگی‌های تخصصی آن تعلق می‌گیرد. براساس مصوبه‌های دبیرخانه سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی، در صورتی که کتاب‌های ارزیابی شده بتوانند امتیاز لازم را کسب کنند، براساس امتیازهایی که به دست آورده‌اند به عنوان کتاب‌های برگزیده، تقدیری یا مناسب انتخاب می‌شوند. برای رسیدن به قضاوت عادلانه، امتیازدهی توسط دو داور تخصصی به صورت جداگانه صورت می‌گیرد و در نهایت امتیازها با هم مقایسه

تعداد امتیاز کسب شده	شاخص‌های انواع کتاب‌ها براساس امتیاز
۱۴۲ تا ۲۰۰ امتیاز	کتاب‌های برگزیده
۱۴۲ تا ۱۶۱ امتیاز	کتاب‌های تقدیری
۱۲۰ تا ۱۴۱ امتیاز	کتاب‌های مناسب
جدول ۱. شاخص‌ها و امتیازها	

روکش فرم ارزیابی کتاب‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای

کارشناس محترم، جناب آقای / سرکار خانم

خواهشمند است کتاب ضمیمه را مطالعه فرمایید و در مقابل هر سؤال یکی از مقیاس‌ها را با توجه به شاخص‌های ارزشیابی درج شده انتخاب کنید.

قبل از شروع کار، کتاب «ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای» چاپ سال ۱۳۹۱ را مطالعه کنید و اطلاعات زیر را کامل نمایید.

نام کتاب:

نام مؤلف (مؤلفان):

نام مترجم (مترجمان):

ناشر: تاریخ انتشار:

	☐ سایر	☐ آموزشی			
دیدگاه‌ها	آموزش:		☐ کمک‌درسی	☐ کمک‌آموزشی	
	ماهیت و محتوا:		☐ تألیف	☐ ترجمه و تألیف	☐ ترجمه
	کاربرد:		☐ سنجش و ارزیابی	☐ دانش‌افزایی (هنرجویان)	☐ مرجع
	ساختار:		☐ فعالیت	☐ نظری - عملی	☐ راهنمای معلم

مخاطبان کتاب:

هنرجویان پایه: دوم سوم هنرآموز

